СОФІЯ БУДКО

УКРАЇНСЬКЕ НЕБО ПОВЕСНИТЬСЯ

СОФІЯ БУДКО

УКРАЇНСЬКЕ НЕБО ПОВНИТЬСЯ

ЗБІРКА ОПОВІДАНЬ

Ілюстрував академічний маляр М. Михалевич

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКА РОДИНА”

ПРАГА 1938

ВИДУЖАВ

Одним з гарніших днів нашого життя є час першої любови. Тоді мріється від світання до ночі. Все на світі здається гарним. Сонце світить ясніше, соловей співає ніжніше й квіти мають приємніший запах. Це гарна богиня любови заколихує своїм співом закоханих; вона ж кидає світло любови в очі... Часами не видержиш — мусиш очі приплющити. Люди кажуть, що залюблений мріє, й з жалем виглядають за богинею, що забула про них.

Павло з Наталкою, окружені посланцями любови, не подумали про злу чарівницю заздрість, що звичайно біля любови вертиться.

Було це перед вакаціями. Наталка спішить до бібліотеки, щоби позичити книжку. Іспити близько. Як, звичайно, нічого не бачила, не чула, лише свої мрії...

Несподівано почула своє імя. Сполохано повернула голову в бік, звідки йшов голос.

„Доброго здоровля, пане Зариле! Ой налякали ви мене. Звідки ви, з викладів?”

„Ні, я з зборів. Ви знаєте Павла Горовського, правда? Я бачив вас колись разом з ним”.

„Знаю, а що з ним ?”

„Та нічого. Але чи ви не знаєте, що він комуніст? Тільки що були збори, в часі яких він був з Союзу викинутий, айно,*) викинутий. Що з вами, ви зблідли, ви інтересуєтеся ним аж до тієї міри?”

Наталка перемоглася й спокійно промовила:

---

*Так

„Чи ви були в Східній Україні тоді, коли москалі-большевики напали на неї? Отже, ви не бачили, нічого не бачили, а я бачила. Тому ваша вістка вразила мене більше, ніж ви сподівалися. Коли б ви бачили ті пожарища, а кругом плач і нарікання... Ох яке горе".

Пригадала собі, коли вона йшла з дідусем до дому з похорону басусі. Від смерти бабусі настало для неї лише зло. Виїхали з України. Незадовго й дідусь помер. Залишилась сама на чужині. Серед того нещастя стрінула Павла. Вона його полюбила, в них були однакові думки, мрії, бажання... Чи справді спільні?

„Чому не сказав мені, що він комуніст?"... прошепотіла собі. „Отже ж не спільні в нас наміри".

У її голові повний хаос, вона нічого вже не може думати ... лише до дому, скоріше до дому.

Попрощалася з Зарилом, який з зліслівою усмішкою дивився в її слід.

Не минула й година, а Наталка вкладала вже в конверт листи, листівки... в кінці взяла фотографію й з тихим віддихом упхнула й її туди ж і заліпила його. Покликала доньку господині й через неї відіслала пакунок Павлові.

Вернулася в свій покій. Перед нею на столі засохлі квіти. Наклала в піч паперу, запалила, потім одну квіточку за одною, мов кусочки свого серця, кидала в вогонь. На остатку лишилась ще одна. Це заручиновий дарунок. Павло мав також одну таку. Тоді на прогульці, коли заручилися, побачили серед трави дві квіточки — лише дві — одна до другої тулилися. Жалко їм було їх зривати, але всежтаки забрали їх на спогад — дві квіточки — й їх було двоє... Вони зірвали квітки й їх розірвано... Наталка відчула в собі переміну. Тієї Наталки вже нема, тут є якась чужа... Ще сльози блищать, але це, мабуть, вже останні...

Помалу, неначе боялася б квітку поламати, положила її на розгорілий папір — маленьке ясне полумя й трошки попелу... це все...

„Кінець. Так. Кінець". Тихо застогнала. „Де мої мрії про гордих моїх синів і доньок? Де ж ви, мої борці?!... Одно ще мені лишилося йти вчити чужі діти"... Тут задумалася. Помалу її обличчя ожило й вона швидко встала з крісла.

„Які ж вони чужі?! Це ж діти Українського Народу — це ж є також мої діти!" Її очі дістали той ясний вираз, який Павло так любив. Вона мала діти перед очима й думала про ті діти, які далеко, там у горах, ув українських горах — діти карпатські — її діти...

* * *

В сутеренах у малій темній і вогкій кімнатці сидить юнак і дивиться на вузьке вікно, через яке вдирається лише мала смужка світла. Юнак — це студент Павло. Не один він живе в такій кімнаті. Майже всі студенти з гір здобувають науку в таких тяжких обставинах, щоби нею помагати братам своїм на Верховині. Не всі вони мають твердість скінчити студії в тих умовах.

„А, може, це лише страшний сон", чути голос Павла. „Що воно за день такий? Ранком повідомлення — припиняється стипендія — причини не означено. Потім викинення з Союзу... за що ? І я хочу добра батьківщині. Там у Київі є вже українська держава. Колеґи мають інші погляди, а я вірю, що я на правильній дорозі".

Перед його очима пересувається Карпатщина, вся засіяна фабриками... Багато дерева... Які гарні меблі, яке знаряддя різного виду виходять з під рук зголоднілих за працею братів. Все це продається на великих просторах степової східньої України, а звідти довозиться біла мука з золотої пшениці... А ось обід... всі сидять... кожний має перед собою горщик з смачною їжою... Біля чоловіків сидять жінки: всі мають гарні убрання й усміх на обличчях.

Сам себе він бачить інженером-провідником однієї з тих фабрик. Уявляє собі Наталку з возочком, у якім їхня дитина всміхається в сні... Наталка розставляє обід. Павло не може надивитися: тут гарна, люба його дружина Наталка, тут же їхня здорова всміхнена дитина... Куди погляне, всюди радісні очі дивляться на нього...

Стукіт у двері вивів Павла з чудового сну. Входить так мабуть тринадцятилітня дівчина й питається про пана Павла Горовського. В нього повстало недобре передчуття... Неспокійно сказав, що це є він. Дівчина віддала йому пакет і вийшла. Павло стояв хвилину мов закамянілий... потім нервово розірвав пакунок і... посипалися на стіл писані ним листи й його фотографія. Третій і найтяжчий

удар упав на нього нежданo. Побачив листа писаного Наталкою. Спочатку тихіше, а потім голосніше читав:

„Між слугою ворогів мого народу й мною не може бути нічого спільного. Коли б Ви могли туди поїхати й побачити все на власні очі, вірю, що ми були б знову щасливі. Я не можу вірити, що ви є злочинною людиною. На превеликий жаль не так легко туди дістатися. Нам треба забути наш гарний сон... Поїду на Карпатщину, стану там учителькою, щоби обороняти українських дітей від отрути, яку ширите Ви й Вам подібні". *Наталка.*

Очі Павла запалали:

„Наталко, ти будеш моєю! Я поїду туди, тоді ти побачиш, що я не ворог. Коли не схочеш мені повірити, поїду туди ще з тобою. Я не слуга ворогів. Я хочу, щоби наша Верховина була так щаслива, як наша Київщина".

Вирішив негайно здобути візу. Пішов у большевицький консулят. Відразу кинулося йому в очі, що там урядують тільки москалі й жиди. Щиро признався їм, чому він хоче їхати туди. На велике здивування Павла відмовлено йому вступ у большевицьку державу.

Павло не був з тих, що коли не вільно — то вже не можна. Він був людиною. Він знав слова Шіллера: „Людина є твір, який хоче"... Тому рішив рушити в дорогу, не просячи в москалів і жидів дозволу на подорож на Україну.

Мав ще гроші за лекції. Думав, що з ними добється до своєї мети. На поворіт він собі заробить там у Сх. Україні.

***

Увечері, пять місяців після того, страшенний вихор дме на Верховині... сніг сиплеться... Всі в хатах сидять, бо в горах небезпечно в таку лиху годину, тільки буря виє й собаки гавкають то тут, то там.

До вікна вдови Горовської хтось стукає. Зірвалася. Присіла на постелі й прислухується.

„Невже ж хтось прийшов у таку пору. Це мабуть вітер зірвав гіллячку й ударив нею в вікно".

Знову стук, потім почула голос: „мамо, відчиніть!"

Горовська кинулася до дверей. За хвилину ввійшов неоголений, висохлий, у ганчірря вбраний мужчина. Видно, що був дуже змучений, бо нічого не говорив, присів на постіль і мовчки роздивлявся.

Горовська зачинила хату й спішила до нього.

„Павле, це ти, дитино моя! Невже ж там у Празі гірше лихо як на Верховині?"

„Люба мамочко! я прийшов не з Праги. Я перейшов майже цілу Україну, бо треба було мені бачити східню частину України під большевиками... Я бачив її... Бачив все... Всі ми бачили довгі поїзди з українським хлібом і іншим добром, які висилано в Московщину й інші далекі чужі землі. В тім же часі українці, особливо українські діти й жінки вмирали й пухли від голоду... і я був там голодний. Москалі й жиди катують там українців, які завзято борються проти катів. Висилають наших Бог знає куди, а на український чорнозем насилають москалів і жидів... Так, мамочко..." Горовська дуже швидко й зручно приготовляла біля печі вечерю, вслухуючися в кожне слово свого сина. Павло задивився на свою любу матір і змовк. Мати подала йому вечерю. Він трошки зїв і над свої сили втомлений неспостерігся коли, схилився на постіль і заснув. Мати підійняла обережно його ноги на постіль й прикрила його. Заслонила світло й довго ще сиділа біля нього, вдивляючися з любовю в його обличчя, вона не могла відвести очей від свого сильного, неначе з заліза скованого, сина й думала: чому ж він їздив туди?

Другого дня Павло збудився дуже рано. Накинув на себе старий, ще по батькові, кожух і вийшов з хати. Вітер уже притих, тільки сніг, у світлі сходячого сонця, миготів бриліянтами. Його серце наказувало йому йти вгору й віддихнути повними грудьми. Він відчував у собі жадобу по тяжкій недузі привітати свої гори.

Він, дитина гір, знав кожну кручу. З ранньою молитвою на устах ішов вище, щораз вище. Був уже дуже високо, але прихована в нім сила гнала його ще вище. Став на вершку.

Сонце гріє вже більше, під ногами світиться дорогими самоцвітами сніг, а там долі його мати, його брати й сестри.

„Гори, мої гори! слухайте! я вже видужав! Страшна та отрута...

Ту отруту, прикрашену ілюзіями, осолоджену обіцанками, обгорнуту нашою рідною українською мовою, вороги подають українцям. Українські діти не брали б тієї отрути від ворога, але на ганьбу знайшлося декілька юдів між українцями. Ті зрадники пустошат українські душі інтернаціоналізмами — соціялізмом і комунізмом — зготовленими в жидівських фабриках.

Не багато є між нами таких зрадників, але вдалося їм отруїти багато таких як я.

Тепер, я вже здоровий і сильний, кличу вас усіх, не тільки з Верховини, але з усіх українських земель, усіх, що ширите чужі ідеології, які поневолили вільну Україну, схаменіться! Прийшов час здавати рахунки за ваші вчинки! Ми вже довше не стерпимо між нами продажніх рабів, ви не наші, ви чужі!

МЕСТНИК

„Чому ж ви мене тут ждете ? Ви ж знаєте, що я не хочу з вами зустрічатися..."

„Чому? Може ви далеко живете? Я вас проведу."

„Сказала, що не хочу!" хвилинку мовчала, потім тихим голосом завважила: „може колись вам про все напишу".

„А скоро це буде?"

„Не знаю".

„Не знаю, не знаю", наподоблюючи її голос, повторив він її слова й додав: „маю щось у душі... а до того знову наших арештовують".

„Що мені до того? Нащо ви мені про це говорите? Я чужа".

„Ні, ви не чужа, вас, мабуть, тільки вороги відчужили, бо багато наших відчужуються в чужині від свого роду". „Хіба ж я тому винна?"

„Правда, ви не винні. Але я хочу вас часто бачити й говорити з вами..."

„Про що ви хочете зо мною говорити?" нетерпеливо запитала

вона його й погірдливо додала: „може про те, що вас вороги арештовують ? А чому ж ви не обороняєтеся ?”

„Проти нас велика сила ворогів, кругом нас душать, не можемо ми оборонитися...” почав виправдуватися.

„Не можемо, не можемо, а що ж ви можете?!” злісно передражнила вона Юрія, потім тихо прошепотіла: „Всі вони однакові, вони не можуть... я вас усіх за це ненавиджу!”

„За що ненавидите?*' здивовано запитав її Юрій і промовив : „дозвольте запитати вас, як ви називаєтеся ?”

„Звіть мене, як хочете — хоч би — ненавистю!”

„Ні, я вас називатиму — любовю!

„На це ви не заслужили.”

„А на ненависть заслужив?”

„Може й заслужили. Що ж ви думаєте? Та земля пересичена кровю мучеників і те сонце приневолене дивиться на вас байдужих... як безмірно вони мусять вас ненавидіти! І так довгі століття”.

„Що ж нам робити, коли сила над нами? А також я молодий, не міг ще нічого зробити”, сказав Юрій придушено.

„Як же ж ви не соромитеся? Над вами сила?! Яка сила?! Невже ж ваша сила, сила вашого серця й розуму є менша від сили хоч би цілого світу?... Правда, я забула... Ви ще молодий, а скоро будете вже старий... Її сині очі задивилися в даличину, а луки чорних брів, одідичених по батькові, стяглися суворо, утворюючи пряму лінію. „Колись - поговоримо, бо сьогодні тяжко мені говорити...”

„І вам?”

„Так і мені. Моє імя Наталка. Добраніч!” і неподавши йому руки швидко відійшла.

Він зробив кілька ступнів за Наталкою, але швидко оволодів собою й пішов своєю дорогою, роздумуючи про недавню зустріч з Наталкою. „Наталка — гарне імя й сама вона чарівна”, думав Юрій. „А що ви можете?” дзевіли її іронічні слова. „Дійсно, що ми можемо?”

***

Пройшло декілька місяців. Сонце гріє, сади цвітуть. У однім саді несподівано зустрілися Наталка з Юрієм. Здивування, радість і наче страх зродилися на хвилину в їхніх очах. Юрій хотів би сказати Наталці багато чогось важного. Все неначе б знав, а тепер, коли Наталка могла б все те вислухати, оповідав їй про гарячі дні, про дощ у минулім тижні. Вийшли з саду, перейшли багато вулиць і опинилися за містом. Говорили так собі, аби тільки говорити. Між іншим Юрій сказав, що він за місяць зробить останній іспит і тоді буде вже самостійним, при цім весело усміхнувся. І Наталка, дивлячись на його радість, також усміхнулася, мабуть, у Празі перший раз. „Постарайтеся бути першим між усіми" й погрозила пальцем.

„Що дістану за те?" запитався півголосно.

„Добре свідоцтво, радість вашої матері й моє поздоровлення".

„Це все гарне, але мені цього мало, я більше жду від того дня. Той день має дати мені більше. Наталко, в той день я хотів би представити моїй мамі мою наречену".

Наталка почервоніла, бо знала, що вона не сміє нікого любити. Крім того її неприємно вразили його останні слова. Тому, мабуть, вона незавважила, що він її назвав тільки Наталкою.

Йшли мовчки заглиблені в свої мрії.

Вернулися. Юрій бачив, що мусить вже сказати їй про те, що більше півроку носить у своїм серці. Він заступив їй стежку, взяв її за руки й задивився їй у очі. Потім з палаючими очима став оповідати їй про його до неї кохання.

Гарний він був у своїм запалі; стояв перед Наталкою, як бог любови, сильний непереможний.

Наталка широко розкритими очима дивилась на нього. Юрія гіпнотизував її погляд і він хотів її пригорнути.

Наталка перелякано рвучко відступила від нього й рівночасно промовила: „я маю чоловіка!"

„Наталко... це неправда... мені не хочеться вірити?"

Наталка жаліла в душі, що не сказала йому про це раніше. „Я не знала, що так станеться... мені не хотілося згадувати про моє минуле життя, а тепер ви повинні все знати..." вона вже йшла своєю стежкою й оповідала:

„Я була вихована батьками моєї матері, — вони були німці. Було мені 18 літ, коли моя бабуся померла. За нецілий рік після того, я попрощалася навіки також з дідусем й осталася одинокою в світі. Я мала горіюче бажання побачити батьківщину мого батька. По дідах залишилася мені невелика спадщина, яка дає мені можливість спокійно жити.

Я виїхала на Волинь, а занедовго вийшла заміж. Чоловік був українець, як і мій батько, здавався мені чесним і характерним, до того він був вродливий-гарний. Але в короткім часі я зрозуміла, як часто людина жалюгідно помиляється.

Я мала виховання німецьке, а він — московське. Він був загіпнотизований царем; образ того москаля висів на почеснім місці рядом з образом його теперішнього пана. Даремно я намагалася ті образи повикидати геть. Різниця наших поглядів розєднувала нас. Я щораз частіше відчувала те, що моя мати з войовничих Германських племен, — батько — нащадок українських князів, запорізьких козаків, вихованець Шевченка, а чоловік — раб душею й тілом! Нарід його, нарід мій, нарід мого батька бореться проти насильства ворогів, жде допомоги, кличе нас, а ми?... боїмося всього, бо треба, мовляв, бути лояльним...

Ми переїхали ближче до Львова. Там мій чоловік був поважаним громадянином. Його посада управителя пошти давала нам змогу добре жити. Він був українець доки не мав ще урядової посади. Від часу свого урядування намагався говорити (й у домашнім житті) тільки урядовою мовою. Я хотіла навчитися мови мого батька. Але, мені, як дружині вищого урядовця, „не вільно", мовляв, говорити по українськи. Навіть до церкви, де служба Божа відправляється українською мовою, мені „не вільно"... Довго я терпіла, аж ганебний його вчинок підчас „пацифікації" приневолив мене покинути його. Ось що сталося:

Український селянин, батько пятьох маленьких дітей, втікає від „пацифістів" у город; за ним гналася поліція й він убіг у наш дім. Я знала, що до нас неприйдуть шукати, але про всяку можливість я сховала селянина на горищі. На нещастя стрінув нас на сходах мій чоловік. Він спочатку недозволяв переховати селянина, бо це „невільно", але побачивши мою рішучість — затаївся.

За пів години чоловік покликав мене телефоном до своєї канцелярії і навіть прислав авто. Перелякана несподіванкою я спішу туди. Нічого не сталося, купив мені медальйон. Принесли два, могла собі вибрати. Я вибрала цей", вийняла з приручної торбиночки медальйон з ланцюжком і показала його Юрієві, „Це одинока річ, яку я взяла з собою від чоловіка. Якесь передчуття тягло мене додому. Але нескоро я могла відійти, бо чоловік хотів провести мене, при тім все мав закінчити якусь працю. Аж біля 4-ої години ми верталися додому. Вулицею поліція вела якусь людину. Видно,що заарештований ледви держиться на ногах; обличчя його залите кровю.

Чоловік зтиснув мою руку з словами: „Йдімо швидче додому! мало хіба злодіїв і бандитів мусить ловити поліція?" Але мене спинняло щось, я не могла відійти. А хтось збоку зашепотів: „Пане інспекторе! коли б ми всі були такі злодії, як цей... Це не злодій, це новий святий!"

В тій же хвилині заарештований упав, поліція помогла йому встати так, що він другий раз упав, але вже головою на камінь. Я незабуду цього ніколи. Це було зовсім перед нами. Людина лежала нерухомо на землі. Потім очі вмираючого розплющилися, в них виднілися останні проблиски життя, вони когось шукали й спинилися на моїм чоловікові; підійнялася з землі залита кровю рука й указала на мого чоловіка, з уст мученика разом з кровю задзвеніли слова: „Це ви! вічне прокляття вам і вам подібним!"

Я пізнала селянина й зрозуміла все. Без слів дивилася я на мого чоловіка, який почав виправдуватися: „уряд не-дозволяє переховувати... невільно..." Це були останні слова що я від нього чула.

Не знаю, як це сталося, що мій чоловік не йшов за мною, тільки памятаю, що я опинилася в домі старої жінки, якої два сини по-

лягли в боротьбі за волю України. З нею я познайомилася колись на прогульці. Вона стала мені матіррю. Від неї позичила я гроші й приїхала сюди. Це все.

Селянин, батько пятьох дітей, став навіки між мною й моїм чоловіком". Наталка важко віддихнула й задивилася на засіяне зорями небо.

«Будьмо приятелями, час нам допоможе", тримтячим голосом сказав Юрій і оволодіваючи собою спокійніше продовжував: „Ще життя й праця перед нами. Вірю, що людина й на щастя має право. Підіждемо й виборемо собі його". Потім на прощання з пошаною поцілував її руку.

***

Надійшов день, коли Юрій закінчив з добрим успіхом університет. Того ж дня мати Юрія постановила розповісти синові про велику подію в житті їхньої родини. В тій події зарисувався напрям дальшої життєвої діяльности Юрія. На святочнім родиннім обіді була пані Щербова, вдова по старшині українських героїв, які полягли в бої біля Базару 21 грудня 1921 року. А коли перед вечером пані Щербова відійшла до дому, Юрій взяв книжку й сів на крісло. Але його думки були десь далеко. Він навіть нерозкрив книжки й незауважив коли до нього підійшла його мати. Очі матері спинилися на профілі сина, а її думки летіли в давню минувшину. Гарний, неначе з металю вирізаний, профіль її сина пригадав їй блискуче гарного юнака, її чоловіка, вражаюче подібного до сина його батька. Сильний, розкішний юнак її молодий-наречений, стиснувши любовно її руку, стоїть рядом з нею в святій церкві перед вівтарем Бога; вони освічені любовю в світлі свічок посередництвом священника присягали Богу: „Не покину аж до смерти". Обличчя матері покрила блідність, піт виступив на її високе чоло.

Задуманий Юрій неспостеріг терпінь матері навіяних на неї її спогадами, хоч її руку відчув на своїй голові, бо його думки були біля Наталки. Він тепер вже частіше зустрічається з нею. Кохання до Наталки заливає його й горнеться до нього, як нездержна морська хвиля.

„Юрію!" задзвенів голос матері й повернув його з чарівних

В тій же хвилині заарештований упав...

просторів ілюзії до дійсности, „сину мій!" продовжувала мати вже зрівноваженим голосом, „я хочу поговорити сьогодні з тобою, хочу розповісти тобі про нашу родинну подію, про яку все мусиш знати". Юрій здивовано поглянув на матір і хотів про щось запитати її, але мати рухом руки недозволила йому говорити. „Юрію! неперебивай моїх слів, а коли я скінчу про все, тоді поїду на могилу твого батька й там, на тім місці ждатиму тебе з твоїм рішенням, що буде мені відповіддю. Тепер слухай", продовжувала мати після малої перерви, спираючися руками на спинку крісла:

„Була я в Буда-Пешті. На майдані багато війська. Приходить єпископ і клер. Дефіляда. Всі молилися, співали, а при кінці єпископ посвятив зброю, щоби добре служила їм. Це зробило тоді на мене велике враження.

Твій батько, а мій чоловік, знав, що тільки боротьбою треба визволяти Україну й був один з перших, що приготовлялися до боротьби й вели її; від мене він з нічим не ховався. Я ждала збройної боротьби. Часто пригадувала я собі Буда-Пешт й думала: „А хто ж нам посвятить зброю?" Одного разу пригадала я про це твоєму батькові; він вказав на тебе, тоді ще маленького, з словами: „Аж наш Юрій підросте... буде святити!" Ніколи більше ми незгадували про те. В часі нашої визвольної боротьби мадярський поручник їхньою свяченою зброєю вбив твого батька й тебе хотів убити. Це сталося в пятім році твого життя. Твій батько відбивався до останнього й тільки з простріленими руками змогли добити його вороги; з погордою дивився він на ворогів до останньої хвилини, аж доки під ударами їхніх шабель упав мертвий на землю. Мене привязали вороги шнурами до дерева так, щоби я могла бачити твою й твого батька смерть. Так, начебто, хотів той поручник відімстити мені за те, що я колись відкинула його мені предложения бути його дружиною. Тобі завязали очі. Лютий поручник мітив револьвером у тебе... Один лежав мертвий, другого вбють за хвилину... Ні! це не сміє статися! Я знизилася до прохання ворога... Своєю ганьбою викупила я твоє життя. Ще того самого дня він згинув. Його власним ножем я помстила своє пониження, але твій батько й багато інших

українських батьків і синів не пімщені. Бо не маємо того, хто посвятив би нам нашу зброю!

Я придержуючи тебе за руку, стала з тобою на коліна перед тілом твого батька й присягла йому, що виховаю тебе на боєвика-местника й ти створиш кадр українських священників. А коли прийде час свячення зброї, вони допоможуть тобі молитися, щоби посвячена тобою зброя була певна в руках українських боєвиків, щоби їхні очі ніколи не минули мети, щоби Бог поміг побідити ворогів. Я хочу, щоби ти був перший між всіми! Подумай собі, сину, а де я тебе ждатиму, ти вже знаєш. Сердечно, як тільки мати вміє, попрощалася з ним і поїхала до містечка, де на кладовищі відпочивав її чоловік.

***

Мати Юрія другий день у Хусті, більшу частину дня вона перебувала на кладовищі, де передумувала про своє й свого сина призначення; заглиблена в свої думи вона наближалася до кладовища, а коли здалека побачила біля могили свого чоловіка дві постаті, брови її стяглися, бо вона була неприємно вражена тим, що впізнала там свого сина, який стояв біля якоїсь незнайомої жінки. Юрій пішов зустрічати матір, а Наталка, бо це була вона осталася на місці.

Очі матері й сина стрінулися. Юрій побачив, перший раз у своїм житті, зневірря в материних очах і відчув, що причиною цього є Наталка.

Лагідно, як дитині, син поцілува материну руку й промовив: „ходімте до могили мого батька, там довідаєтеся про все" й лагідно повів її.

Наталка почула біля себе хрускіт піску й відвела очі від могили, а мати Юрія спинилася перед нею й мовчки дивилася на неї.

„Мамочко!" розірвав неприємне мовчання голос Юрія, „перед вашим від'їздом сюди, я довідався від вас про вашу присягу"...

„Може я повинна відійти?" запитала тихо Наталка.

„Ні, Наталко, останься", поспішно прохав її Юрій таким сер-

дечним голосом, що мати затремтіла: „Юрію! я не знала...” але син пригадав матері, що він бажає їй відповісти на її присягу й прохав її вислухати його.

„Все скажу, мамочко, нічого не затаю” й почав коротко оповідати про життя Наталки, про його велику любов до неї, про перепони, що стали між ними й про його горіюче бажання перемогти все, хочби й протягом довгих літ.

„Мамочко! коли я остався сам після вашого відїзду”, продовжував Юрій, „я відчув, що мушу побачити Наталку й порадитися з нею. Я переказав їй усе, що чув від вас і тоді зрозумів велику силу її духу; ми вирішили негайно приїхати сюди до вас, мамочко, щоби ви недовго тут мене ждали. Я хочу й буду йти до здійснення вашої присяги перед тілом мого батька, що тут відпочиває. Наталка стається від цієї хвилини вашою донькою, а моєю сестрою!” при цих словах Наталка зблідла й сльози, як дві перлини, заблищали на її обличчі. Над дорогою могилою мати пригорнула свої дітки до свого серця; потім присяжно простягла руку й її тихий, але твердий голос продзвенів: „Юрію ! мій любий, Юрію! відпочивай спокійно, бачеш тут нас, бачеш наші серця! Росте местник з твоєї крови!!!”

БОРОТЬБА

Темнота покривала відділ юнаків, які несли щось тяжке на своїх плечах; йшли мовчки, помалу, обережно, бо багато калюж було на розмоченій дощем землі.

„Хлопці! йдіть рівніше й з меншим шумом!” чути здержаний, але рішучий голос.

Відділ прийшов до замкнених дверей кладовища, але чи може це здержати юнаків? Декілька хлопців швидко перескочили через огороження, а інші передали їм принесені предмети.

„Петре й Миколо! ви стійте тут на сторожі, чутливо й пильно стережіть — один з однієї — другий з другої сторони!” чути голос провідника відділу.

Петро й Микола, сповняючи наказ гостро прислухувалися й своїми орлячими очима розривали темноту.

Тимчасом інші юнаки відділу спинилися біля трьох свіжих могил.

Чиї це могили? Чому аж три нараз? Тут поховані жертви останнього нападу ворогів. Тому могили свіжі, тому на них не було квітів і хрестів, бо уряд недозволяв обквітчати їх... Уряд недозволяв... але проти його волі раннє завтрішнє сонце побачить у морі квітів три нові хрести на могилах героїв.

Протяглий свист прорізав повітря за ним другий подібний і зараз же третій. На хвилину на кладовищі все стихло, неначе вимерло. Потім почувся відгук швидкої рівномірно-ритмічної ходи багатьох юначих ніг: відділ йшов на своєчасно призначене йому провідником становище. Незабаром було чути брязкіт зброї й румунські лайки. Декільки ракет освітили кладовище й у його гущину з диким ревом посунулися жандарми. Посипалися з обох сторін вистріли. А коли все стихло, жандарми побачили на освіченій ракетою землі якусь лежачу постать, дуже велике було їхнє здивування, коли вони пізнали в тій постаті служницю, присутнього там начальника жандармів, Наталку сироту.

„Як вона тут опинилася?" вигукував грубий скрипучий голос, „я бачив її в кухні, де вона мила посудиння".

„Інакше не могло бути", вигукнув інший, „підслухала мій рапорт начальникові й випередила нас. Хто сподівався б цього від неї?!"

Тимчасом з порожніми руками повернулися й інші жандарми, деякі з них були ранені. Жандармам нічого не осталося тільки взяти з собою з простріленою ногою дівчину.

„Та ж вона нам про всіх виспіває", загарчав злісно бас.

Другого дня сонце не побачило квітів на могилах трьох героїв — тільки сліди чобіт, а на тім місці, де впала ранена Наталка, свіжі рубінами каплі її крови.

***

Блідна, струнка дівчина стоїть перед румунським судом, її гордий погляд контрастує з її бідним убранням. Здається, що не вона стоїть перед судом, а той суд перед нею. На запитання суду Наталка

не відповідає. Суддя неначе скажений з лютости наказав її вивести з залі суду.

Через годину привели Наталку знову перед суд на допити. Але Наталка в своїй душі рішила: „Ні, я нічого їм не скажу й навіть тоді, коли б між українськими боєвиками не був її любий сокіл-Гриць, який недовідається ніколи про її велику любов до нього; не треба, щоб Гриць знав, бо йому доля судила бути сином багатого селянина, а їй — бідною сиротою без рідні, наймичкою в чужинців-ворогів".

Дівчина відчувала підступ і злість судді, який усіми способами силкувався виманити від неї призвища тих, що в ночі квітчали могили героїв. Цілу годину по-варварськи мучили дівчину, але дівчина ще твердіше мовчала; на бліднім її обличчі були сліди биття. Серця присутніх українських громадян краялися болем і ненавистю до катів. Дівчина дивилася в гору й у душі молилася Богові.

Кати пересвідчилися, що вони безсилі вирвати від Наталки признання; суддя з радними відійшов, як звичайно, порадитися над постановою присуду.

Наталку засудили на 10 літ тяжкої тюрми. При кінці суддя запитав дівчину, чи може вона сказати щось у свою оборону ?

Дівчина з погордою подивилася на суддю й промовила: „Не треба мені слів на оборону, бо мене й мій нарід визволять геройчні полки українського війська, які скоро повстануть і ворожої крови не будуть щадити!"

Суддя на хвилину скамянів, потім рухом руки наказав вивести Наталку, яка з покликом: „Слава Україні! Смерть ворогам!" покинула салю.

***

Вже другий рік Наталка в тюрмі, де вона тяжко працює від ранку до вечера. Наталка звикла працювати з дитячих літ, тому не ослаблює її праця. Дівчина скріпляла свій дух молитвами до Бога й часто думала про Гриця. Часами здавалося їй, що її Гриць одружився, тоді почувалася такою самітною, всіми забутою... Ще вісім літ, а що станеться за той час?...

Наталка багато передумує; від природи обдарована вродженою інтелігенцією, яку одержала від своїх інтелігентних батьків. Її батько вмер, коли вона мала три роки. Читати й писати навчила її мати, яка вкладала всі свої сили, щоб виховати Наталку в чинності, якою її донька зможе здобути собі вище становище в житті. Мати відчувала, що й вона скоро відійде від Наталки в вічність. їхнє невелике родинне майно було витрачене на лічення покійного батька.. Тому по смерті матері остали-
ся Наталці, 12-ти літній дівчинці, тільки дві руки до праці, серце переповнене любовю до мученої батьківщини й зшиток написаний материнською рукою з вказівками про її дальше життя. Це все й було основою достойного поводження дівчини в суді й у тюрмі. Більше таких матерей! більше таких доньок! бо вони протягом годин перевиховують тисячі й з байдужих творять борців-героїв.!

В околиці Р.....бідна сиротина скріпила дух усіх своїм смілим вчинком, усі сміливо ставали до оборони рідного народу.

Поліція бігала, робила труси, силкувалася зривати з убрань на грудях молоді жовтосині відзнаки, забирати мазепинки й жовтосині пояси, а сміліших замикано до арештів..

Але даремні були всі силкування ворогів, бо другого дня рано молодь зявлялася знову з відзнаками, поясами й мазепинками, а на найвищих деревах і на деяких будовах маяли жовтосині паперові прапорці; ніхто не знав, хто попривязував їх там. Селяни з погірдливою усмішкою дивилися на банди жандармів, які лазили й здіймали прапорці.

Другого ранку в іншім селі стається те саме. Дітей також обгорнуло полумя боротьби.

В одній школі в часі навчання природознавства вчитель запитав .діти: „Чому ви не смієте пити холодну воду?" На це школяр без надумання відповів: „Тому, щоб ми незанедужали, бо ми повинні йти в українські полки, які визволять Україну й Наталку".

Учитель накинувся на школяра з наміром довідатися від нього, хто йому про те сказав.

„Не скажу! нічого не скажу!" рішуче заявив 10-літній хлопчик й додав: „Наталка — дівчина — не сказала... підіждіть аж ми виростемо!"

Учитель ухопив хлопця й хотів його бити, але зразу ж зауважив, що він помилився в своїм намірі, бо в одній хвилинці окружив його цілий рій школярів. Сміліші діти вчепилися за рукави вчителя, а інші, як вовченята, готовилися до оборони. Вчитель побачив, що при такім становищі він не може здійснити свого наміру, його циганська хитрість наказувала йому засміятися й виправдуватися перед дітворою, що він, мовляв, хотів тільки пожартувати й наказав дітям не розповідати про це їхнім батькам, хоч він більше боявся свого уряду ніж батьків, бо уряд не повірив би, що й малі українські вовченята мають вже гострі зуби.

Зрозуміло, що чин Наталки в першім ряді дуже доткнувся тих юнаків, які чинно виступали в нічній події, бо Наталка не тільки зберегла їм їхнє життя, але, з гордістю гідною нащадниці св. княгині Ольги, твердо стояла в боротьбі. Тільки залізна карність ув організації й відданість провідникові здержали юнаків від недоцільних спроб визволити Наталку віддванням себе в руки ворогів, а найбільше про це думав Гриць. Перед очима Гриця невідступно стояла подія, яку він бачив у суді; пригадувалися йому й вечерниці, на яких він танцював з Наталкою. Ніколи він не думав, що характер тієї дівчини є такий сильний. Час минав, а Гриць щораз частіше думав про Наталку, перестав ходити на вечерниці. Тимчасом на черговій збірці відділу провідник наказав підійняти праву руку тому, хто готов пожертвувати своє життя за визволення Наталки. Блиснули руки цілого відділу, тим увесь відділ заявив свою волю за кожну ціну визволити Наталку. Провідник гостро подивився кожному боєвикові в очі й велів їм опустити руки з словами: „Наталку зможе визволити один боєвик, тому наказую кинути жереб!" Вибранцем стався Гриць.

***

Одного вечера, коли Наталка, як звичайно, обгортала своїми думами свого любого Гриця, несподівано відчинилися двері, зявився тюремник і сказав Наталці йти за ним. В уяві Наталки блиснув здогад: „допити?" але вона була дуже здивована, коли побачила, що тюремник веде її не до суду, а зовсім у протилежний бік; потім він повернув до неї голову й придушеним голосом сказав їй:

„Ваш рідняк прийшов відвітати вас, тільки тихо поговоріть з ним, щоб я не мав лиха з цього всього". Тимчасом вони спинилися перед вузькими дверми. Тюремник тихо відчинив і так само тихо зачинив їх на нею.

В середині малої келії освітленої малою лямпкою стояв юнак. Наталка з затаєним у грудях віддихом пізнала Гриця. Хвилинку вони дивилися на себе мовчки.

„Наталочко!" промовив Гриць тихим, але рішучим голосом, „я прийшов тебе визволити, вдягни мій одяг, а я в твоїм остануся тут. Все приготовлене на твій від'їзд до Америки до мого брата, який має велике господарство й діти, а ти будеш сестрою його дружини" й вдивляючися в любе обличчя своєї дівчини, Гриць змовк. Наталка в тій же хвилині зрозуміла, що Гриць жертвує своє життя за її визволення. За такий чин вороги можуть засудити її Гриця до тюрми на ціле життя або й поварварськи закатувати його. Дівчина хвилину роздумувала, а потім рішуче відповіла :

„Грицю, сердечно дякую тобі за те, що ти рішив пожертвувати своє життя за мене, але я не можу погодитися на це", очі їхні стрінулися, Гриць вимагав від неї згоди: „Наталко, мусиш погодитися бо я тебе люблю", при цих його словах Наталка спустила свій погляд додолу, але на її обличчі засяяла радість, „Мимо того", продовжував Гриць, „обовязок чести наказує одному з нас, юнаків, це зробити. Багато юнаків хотіло йти тебе визволяти, але я був між ними найщасливіший, бо мені доля призначила визволити тебе. Я бачив тебе на суді, я полюбив тебе, моя любов і честь не можуть дозволити, щоб ти довше терпіла муки! Наталочко, зрозумій мене! Я мучуся на волі! Мене палить свідомість, що ти страждаєш, мені

буде ліпше в тюрмі, коли знатиму, що ти на волі!" пересвідчував Гриць Наталку.

„Ні, Грицю, не пора нам тепер сперечатися", сказала Наталка осяяна любовю Гриця, „що ти полюбив мене, я не знала й ти мабуть не знав, що я полюбила тебе не на суді, а ще на вечерницях. Я не могла б пережити твоєї смерти за визволення мене, бо за такий вчинок можна сподіватися всього від бестіяльного ворога. Я пережила вже найгірше, тепер тільки якийсь час треба видержати"... Нараз почувся стукіт у двері. „Чуєш, Грицю, вже тюремник стукає", додала Наталка. „Нехай стукає!" сказав Гриць і кинув гострий погляд на двері. „Грицю", рвучко заговорила дівчина, „тебе жде праця, гріх вмирати не на полі слави, не в бої проти ворога. А мені хвилини нашого тут побачення будуть радістю й скріпленням на ціле моє життя. Це велике моє щастя тепер пригадує мені мої ясні дитячі дні під охороною матері", в уяві дівчини повстав світлий образ матері, Наталка схилила голову й замовкла. Гриць пригорнув її до себе й святочно запитав її:

„Наталочко, коли б ми обоє були на волі й я попрохав би тебе стати моєю дружиною, чи погодилася б..." Гриць задивився в ясні очі дівчини. Наталка вся осяяна щастям прошептала приплющуючи свої гарні очі: „Про це не треба тепер говорити, Грицю, не треба..." „Ні, Наталочко, я хочу й повинен про це знати, бо від цього залежатиме моє щастя й будучність", промовив Гриць, намагаючися заглянути дівчині в очі. Наталка, ховаючи свої очі від погляду Гриця, зовсім тихо відповіла йому:

„Коли б це було можливе... я ж тебе люблю, Грицю..."

„Люба, дорога", тиснучи руку дівчини, присягав сердечно Гриць: „Боже, будь нам свідком! я, Гриць, беру тут собі дружину, цю дівчину, Наталку й смерть не розлучить нас, так нам, Боже, допоможи! Дух наших батьків нехай благословить нас!" В цій хвилині зявився тюремник і заявив їм, що вже пора розійтися; Гриць кинув йому ще якісь гроші й тим продовжив своє побачення з Наталкою.

„Наталочко", промовив Гриць, пригортаючи до свого серця свою молоду дружину, „Ми тепер вже перед Богом подружжя, тяжко буде

мені ждати тебе... Бережи своє здоровля, а я змагатимуся через тюремника облегчувати тобі страждання. Мої батьки також кожного дня ждатимуть тебе їхньої доньки... Бо може вже завтра золота труба покличе нас ув українські полки, а поки що нехай Бог буде твоїм оборонцем!" при цих словах Гриць сильно притиснув її до своїх грудей, ніжно поцілував ще недоторкнуті її уста й вийшов.

Наталку тюремник відвів до її келії, а рано, як звичайно, знову до праці. Наталка сумує й радіє, бо вона знає, що її ждуть, співчувають їй у її терпіннях і радісно візьмуть її під охорону и тоді, коли б вона була ворожою тюрмою зовсім обезсилена.

„Може ще сьогодні побачу мого Гриця", думає Наталка кожного ранку, бо вона вже не жде скінчення 10-ти літ, — вона жде поклику золотої труби, яка збудить українські полки, — тоді буде разом з нею ціла Україна вільна!

КОБЗАР

Біля підніжжя гори Попа Івана зібралися люди, щоб послухати гру та спів старого кобзаря, якого обличчя поране борознами, довге сиве волосся спадає на плечі, руки тримтять, тільки його голос здається ще молодий.

Шіснадцятилітня донька сільського вчителя Іванка продирається через натовп ближче до дідуся. Вона принесла йому хліб і молоко.

„Чи здалека дідусю йдете?" питала ціла зачервоніла, а її оченята цікаво до нього придивлялися.

„Здалека, дитинко, здалека. Мій дім — ціла Україна. Сьогодні я тут, а завтра, коли ти ще спатимеш вирушу в дорогу, — за місяць буду в Буковині", каже дідусь.

„Там уже ваш дім дідусю, там уже останетеся?" допитується дівчина.

Тримтячими руками вхопив кобзар кобзу . . .

„Ні, дитино, мій дім — ціла Україна — від Чорного моря аж сюди за Карпатські гори! В Буковині не остануся, заспіваю й там про Чорне море, в якім москалі тисячі наших братів і сестер потопили, про Дніпро залитий кровю, про батьків і синів у ночі вкрадених і мучених голодом і муками на засленні. Заспіваю там, як москалі грабують останнє зерно від голодних українських дітей, вкінці згадаю про мільйони українських мучеників вбитих голодом і кулями.

„Це ж жах дідусю, чому ж вони там не обороняються?" з благанням в голосі питалася дівчина.

„Обороняються вони й сильно обороняються", каже дідусь, „видно вже надходячу побіду над ворогами, але ще нас жде люта боротьба, яка вимагатиме неодну жертву для святого діла! В Галичині майже те саме, тюрми переповнені, — українських дітей у школах мучать"... При згадці про школу біля дідуся почулися тихі віддихи закарпатських селян,

„Ви стогнете", звернувся кобзар до старших, „знаю я, знаю ваш біль"...

Тримтячими руками вхопив кобзар кобзу й у вечірнім місячнім світлі поплила його пісня:

Хай тиснуть кайдани до болю,
Та дух не закуто, о, ні!
Це зрадник є раб і на волі,
А ми і в неволі вільні!
До бою ставайте, брати!
Нас жертви ніякі не здержуть, —
Тримтіть України кати!
Для зрадників шкода й хвилини,
Ми кинемо їх в забуття
Й нестриманим летом полинем
У бій за вкраїнське життя!
До бою ставаймо брати...

Не будуть нам сестри сльозами
Кропити визволення путь,
Бо сміло і гордо із нами
У бій цей рішучий підуть!
До бою ставаймо...

Пісня змовкла. Кругом тиша. Здається, що ніхто не дише. Люди стояли задумані й недивно, — вони багато почули тут нового. Найсміліша Іванка переривае тишу:

„Дідусю, там, де стільки горя, там, де діти з голоду пухнуть, де мільйони вмирають мученицькою смертю, де тисячі в тюрмах сидять, там є ще зрадники? Невже ж вони не бояться Бога? Невже ж у них серце гірше собачого?”

„Гірше воно, дитино, гірше... не люблять вони своїх братів, — ворогів шанують, їм служать, ворожий хліб їдять, ворожу пісню співають”!

„Чи ж ніхто не покарає їх за це й Бог не пімстить мільйонів невинних?...” вона простягла руки в небо, а її сильний молодий голос відгукнувся між горами мов з сотні грудей.

„Боже великий, сильний, Боже справедливий пімсту на зрадників!!!” вітер вхопив її молитву й поніс її по всій Україні. Іванка стояла з простягнутими в гору руками, як образ справедливого гніву, що благає у неба пімсти.

Кобзар встав. У навтопі чути важкі віддихи, неодин силою волі здержував сльози. Всі з відкритими головами засилали молитву до Бога. Над горами пливли малі хмари. Нараз блискавиця освітила всіх, услід за тим з голосним гуркотом ударив грім у великий столітній дуб, який покотився як підрізана гілечка.

Знову промовив кобзар: „Пізно вже діти, час на відпочинок, вам завтра треба йти до праці, а мені в дорогу, щоб занести на Буковину й Бесарабію привіти від вас і наших братів з Кубані, з над Дніпра й Дністра. Заспіваю там пісню про великий дуб... Дасть Бог, що коли вернуся сюди то...”

Кобзареві слова перервав хтось криком: „Грім убив москаля!!!”

. . . там побачив придушеного дубом, всім відомого,
перевертня-зрадника . . .

Всі подивилися в тім напрямі звідкіля було чути крик. Біля дубу стояв молодий леґінь Гриць, він пішов подивитися на повалений дуб і там побачив придушеного дубом, всім відомого, перевертня-зрадника званого москалем. На обличчях зібраних зявився переляк. Всі стояли мов приковані до землі. Кобзар спамятався перший:

„Ходімо діти, може треба допомогти йому!"

„Ні, дідусю", відгомоном грому заперечили всі разом, „для нього нема рятунку, він проклятий на віки! Бог прийняв Іванчину молитву. Не грім його вбив, — дерево не хотіло допомагати зрадникові, повне обурення підійняло в гору своє гілля й притягло блискавицю, хоч знало, що разом з зрадником упаде й воно. Та чи ж не ліпша смерть ніж ганьба?" Всі знали, чому москаль сховався за дерево.

Іванка під вражінням недавно пережитого, не зважаючи на те, що її будуть інші чути, звернулася до Гриця:

„Слухай Грицю, ти знаєш, що я тебе люблю як рідненьку маму, але знай, як би ти став колибудь зрадником, то я стала б дубоместником і притягла б блискавицю з громом... це знай! Моє серце залилося б кровю, але я не плакала б... Ти чув тут пісню:

Не будуть нам сестри сльозами
Кропити визволення путь...

Не будемо, о, ні!"

(28. III. 1936.)

У К Р А Ї Н С Ь К Е НЕБО ПОВНИТЬСЯ!

В небі так, як на землі. Народи мають там свої місця, де вони веселяться. Не можна було б уявити собі щастя й у небі, коли б добрі душі були відділені від своєї земної країни й не могли дивитися на рідні гори, ріки, ліси, луки, сади, на дітей і внуків, що ростуть своїй батьківщині на славу.

З української небесної країни найліпше можна бачити Україну. Відрізнялося українське небо від інших ще й тим, що мало було в нім душ.

Чужі небеса наповнюються. Де-не-де вже й тісно стає, хоч небо безмірно велике. Всі хочуть бути ближче до Бога, — на край неба нікому не хочеться, тому здається, що в небі тісно. Тільки в українському небі місця багато-багато.

Тут найчастіше можна бачити нашого великого про-рока-відновника Тараса Шевченка. Він ходить задуманий, поглядає на землю й дуже часто приплющує очі. Тоді бере папір, перо й пише свої думи про улюблену Україну: Дніпро, Гайдамаків перед якими трясуться вороги. Вказує також у своїх думах на ганебно позгинані спини деяких своїх земних братів. Тоді вираз його обличчя стає грізним, блідне справедливим гнівом і паленіє соромом. Мале янголятко, яке там на Україні було вбите москалями, забирає його думи, летить з ними на землю, на зелену Україну їх розсівати. Буває, що воно вертається в небо щасливе, бо по дорозі зустрічає кобзарів, які в ці думи вслухуються, відчувають їхню силу й ідуть від блакитного моря аж за горді Карпатські гори й всюди їх поширюють своїм співом.

Люди дивуються: їхні серця починають швидче битися, кров рвучко розпливається по жилах, грудям мало повітря, ціле їхнє єство бажає чину, — вони відчувають Шевченка поміж собою.

Але буває часами, що янголятко вертається сумне, з плачем віддає

Шевченкові його вірші, — кобзарі не хочуть їх, — вони не модні.

Шевченко потішає янголятко:

„Не журися, дитинко, надходить уже час, коли ці пісні відгукнуться могутньою силою по цілій Україні".

Тоді янголятко крізь сльози всміхається.

***

В чужих небесах стає щораз тісніше. В нагороду за боротьбу борці йдуть до своїх небесних країн і дивляться звідти на своє діло.

Одного дня сусіди українського неба змовилися й вислали своїх послів до Бога з домаганням розділити між ними українське небо, а українцям, мовляв, вони дадуть місце в своїх небесних країнах.

Бог тоді саме відпочивав, слухаючи гру та спів серафимів. Петро, який є по Богові перший у небі, недозволив послам непокоїти Бога й вислухав їх сам.

Петро не Бог, а посли говорили дуже переконуюче й він без надумання признав їхню вимогу й послав янгола з грамотою повідомити про це українців ув українськім небі.

Шевченко саме тоді писав думу й коли долетіла до нього вістка про зміст принесеної янгелом грамоти від Бога, не скінчив слова в вірші, кинув перо й поспішно пішов чумацьким шляхом; по дорозі стрінув Маркіяна Шашкевича, привіталися. Бачучи поспіх Шевченка, Шашкевич запитав його:

...послав янгола з грамотою...

„Куди так, Тарасе,куди ?”

Шевченко, незменшуючи ходу, відповів:

„Аж до самого Бога, — сусіди хочуть наше небо під себе загарбати!”

Збентежений Шашкевич викликнув:

„Невже? Не може бути?”

„Кажу ж, — був післанець”... потвердив Шевченко, тоді Шашкевич прилучився до нього.

Богдан Хмельницький, князь Корятович мукачевський і князь Мстислав тмутороканський, всі на своїх воєнних конях, побачили Шевченка з Шашкевичем, зступили з коней і пішли за ними.До них долітали палючі Шевченкови слова:

„Ні, неба не дам! Вірші буду писати: аж море зареве,
аж гори тримтітимуть... а неба не дам!”

***

Після відпочинку Бог покликав святого Петра до себе й пішов з ним оглянути райські сади. Нараз до них долетів напружений голос. В небі, від часу війни добрих духів проти злих, цього не бувало.

„Хто це”, спитав Бога наляканий святий Петро.

Всезнаючий Бог сказав йому:

„Це той з довгими вусами українець, який має високу козачу смушеву шапку, він прибув сюди колись у вечері”.

Святий Петро обурився: „як він смів рушити спокій тут у присутності Твого Маєстату?!” При тім не здержався й запитав: „Боже, яку кару зішлеш на ту відважну людину?”

„Ходімо”, промовив Бог, „побачиш” і рівною ходою наближався до українського неба.

Між українцями хтось тихо викликнув: „Бог наближається!” На хвилину всі затихли. Ніхто не відважився подивитися на обличчя найдобрішого й найгрізнішого батька; тільки Шевченко немаючий і зерна неправди за собою, великий своєю любовю до України, звернувся прямо до Бога:

„Боже”, промовив він, „чи ж годиться відбирати раз дане ?”

„Хто ж вам і що відбирає?” запитав Бог.

„Був присланий до нас янгол від Тебе, Боже”, продовжував Шевченко, „який передав нам Твою грамоту, в ній наказуєш нам віддати наше небо сусідам... Але я не дам! не дам!! Покличу віршами українські герої, поведу їх у бій проти всіх, а українського неба нікому й ніколи не дам!”

Всі перелякано подивилися на Боже обличчя й ждали,, що станеться щось страшне. На здивування всіх Бог ласкаво-з ясною усмішкою промовив:

„Підійди до мене ближче, Тарасе!”

Шевченко з великим поважанням до величности Бога, але зовсім небоязко, підійшов ближче, поклонився достойно й ждав…

„Ще ближче, Тарасе”, ласкаво завважив Бог, „бо я хочу поцілувати тебе”, потім сердечно обійняв його, як батько сина, й з гордістю в очах поцілував його.

Хто ж змалює радість усіх присутніх, коли вони побачили чин, якого в історії неба ніколи не бувало... Бог поцілував одного з них...

Бог знав, що Шевченко має ще щось на думці й тому привітливо запитав його:

„Чи маєш, сину, ще щось на серці?”

„Боже великий”, запитав Шевченко, „чи вже ніколи не будеш відбирати від нас нашого неба?” Бог усміхнувся й лагідно пояснив:

„Тарасе, сам ти сказав, що неба не даси, сказав це ти мені, Богові, що не годиться давати й відбирати, але не я дав вам небо, ви завоювали його самі собі. Я дав вам тільки вільну волю, якої від нікого не відбираю, тому ви маєте все по вашій власній волі”.

Шевченко осяяний Божим світлом радісно викликнув:

„Це є свята правда, Боже, слава тобі, Господи, на віки слава!” Всі кругом співали славу Богові.

***

Від того часу українці жили спокійно в небі. Й згадки вже не було про віддачу комусь їхнього неба. Всі знали, що Шевченко ні крихти свого неба нікому не дасть.

В небі має бути радість. Не було так ув українськім небі. Чоло Шевченка щораз частіше хмарилося. Часами він не може здержати сльози, які від болю, гніву, а найчастіше від сорому за земних братів зявляються в його очах.

Ось недавно Шевченко дивився на Україну. Діти в школі. Учитель на сніданні.Два хлопці сиділи окремо.Один з них вийняв з-за пазухи Кобзаря… Їхні голови стулилися.Вони не бачуть,не чують,що є кругом них.Їхній шепіт залетів до Нього аж у небо.

. . . учитель-перевертень . . .

Радійсно стало йому.

Нараз відчиняються двері. До кляси увійшов учитель-перевертень, який забув свою мову, свій рід. Він побачив у хлопячих руках книжку, люто, мов скажений, накинувся на них, вирвав її з їхніх рук, розірвав, кинув під ноги й потоптав. Стоячого ближче хлопця так рвонув за чуб, що аж кров потекла, змішалася з сльозами й забагрила дитячі руки. „Я вас навчу”... засичав перевертень як змія.

Багато жахливого Шевченко бачив з неба, але цей вчинок перебільшував усе.

„Боже! Боже!” застогнав він, „чи на те я писав, щоб за мої твори проливали дитячу кров!?...”.

Всі в українськім небі посмутніли. Бог всіх любив, але Шевчен-

ка він часто своєю любовю відзначав. Терпіння його вражали Бога й він хотів хоч трошки помогти йому. Покликав його до себе й сказав:

„Тарасе, мені болюче дивитися на тебе, коли ти сумуєш так тяжко. Всім я дав вільну волю й брати твої там, на землі, діють по своїй волі. Але всеж-таки я хочу зменшити твої страждання".

„Боже, чи є це можливе?" запитав Шевченко.

„Заберу вас з українського неба до себе. Не будете бачити Україну, не будете страждати від того лиха, що там робиться".

„Великий Боже!" промовив Шевченко, „Ти добрий, не гідні ми твоєї доброти, але я зостануся в українськім небі. Я хочу терпіти з моїми дітьми: хай мої сльози зіллються з їхніми сльозами. Дерева й інші рослини випють наші сльози. Вони будуть у кожнім кусочку хліба, в кожнім овочі. Добрих вони нагодують, скріплять, а злих будуть палити так довго, поки їх очистять або спалять".

„Тарасе, хто так любить, як ти, — все переможе! Нарід, що має хоч одного такого, як ти, сина, житиме вічно! Станеться воля твоя. Віра твоя передасться твоєму народові й поведе його до побіди над злом".

Шевченко подякував Богові і з великою надією ждав радісного дня.

***

З кожним роком в Україні щораз більше лилося крови чоловіків і синів, а сліз з очей матерей. Шевченко піддержував борців своїми думами, боротьба скріпляла їх, а сльози матерей і дітей збільшували в них ненависть до ворогів. Багато байдужих прилучалося до боротьби.

***

На Україні настали дні великих подій. Шевченко в день і в ночі слідкував за ними. Було це 30 січня 1918 року: втомлений Шевченко підпер руками голову й задумався... Нараз почув він наближення співу, твердого воєнного ходу й брязкіт зброї...

Шевченко встав, глянув — перед ним сама молодь...
Багато з них ще майже діти.

„Звідкіля ви, дітворо моя ? Чому вас багато й усі молоді?!”...

„Ми з бою біля Крут!” розмірено відповіла молодь, „прийшли до тебе наш батьку, ми сповнили українські воєнні закони в бої проти ворогів нашої Батьківщини. Ми пробили темряву, над Україною вже світає! Нас тут ще більше буде!!!”

***

“Так, діти мої, нас було тут мало, але тепер українське небо повниться й згідно з Божим законом скоро вже Україна буде вільна! Радуйтеся, співайте славу, бо ось дивіться — там з-за гір сходить золоте Сонце Української Волі ” !

Прага 1. XII. 1935.

ЗМІСТ:

Стор.
Видужав 4
Местник 9
Боротьба 19
Кобзар 26
Українське небо повниться 32